

Тарас Ткачук

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

КОМПЛЕКСНЕ ВИДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

Частина 3

ТЕСТИ

- 40 тем у таблицях
- 20 літературних диктантів
- 30 тестів
- відповіді
- електронний додаток
(тексти творів, ілюстрації,
портрети письменників)

Видання третє, перероблене і доповнене

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ЗМІСТ

НАЙУЖИВАНІШІ ХУДОЖНІ ЗАСОБИ	4
ТЕМА 1. РОДИ ТА ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ.....	5
ТЕМА 2. УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ.....	6
ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	9
ТЕМА 3. Повість минулих літ.....	9
ТЕМА 4. Слово про похід Ігорів.....	10
ТЕМА 5. Григорій Сковорода.....	11
НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	13
ТЕМА 6. Іван Котляревський.....	13
ТЕМИ 7-8. Тарас Шевченко.....	15
ТЕМА 9. Пантелеймон Куліш.....	19
ТЕМА 10. Іван Нечуй-Левицький.....	20
ТЕМА 11. Панас Мирний.....	21
ТЕМА 12. Іван Карпенко-Карий.....	22
ТЕМА 13. Іван Франко.....	23
ТЕМА 14. Михайло Коцюбинський.....	25
ТЕМА 15. Василь Стефаник.....	27
ТЕМА 16. Ольга Кобилянська.....	28
ТЕМА 17. Леся Українка.....	29
ТЕМА 18. Микола Вороний.....	30
ТЕМА 19. Олександр Олесь.....	31
НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	32
ТЕМА 20. Павло Тичина.....	32
ТЕМА 21. Максим Рильський.....	34
ТЕМА 22. Микола Хвильовий.....	35
ТЕМА 23. Володимир Сосюра.....	36
ТЕМА 24. Юрій Яновський.....	37
ТЕМА 25. Валер'ян Підмогильний.....	38
ТЕМА 26. Остап Вишня.....	39
ТЕМА 27. Богдан-Ігор Антонич.....	40
ТЕМА 28. Микола Куліш.....	41
ТЕМА 29. Олександр Довженко.....	42
ТЕМА 30. Олесь Гончар.....	43
ТЕМА 31. Андрій Малишко.....	44
ТЕМА 32. Василь Симоненко.....	45
ТЕМА 33. Григій Тютюнник.....	47
ТЕМА 34. Василь Стус.....	48
ТЕМА 35. Іван Драч.....	49
ТЕМА 36. Дмитро Павличко.....	50
ТЕМА 37. Ліна Костенко.....	51
ТЕМА 38. Василь Голобородько.....	53
ТЕМА 39. Євген Маланюк.....	54
ТЕМА 40. Іван Багряний.....	55
ЛІТЕРАТУРНІ УГРУПОВАННЯ ТА ОБ'ЄДНАННЯ	56
ЛІТЕРАТУРНІ НАПРЯМИ	59
ЛІТЕРАТУРНІ ДИКТАНТИ	60
ТЕСТИ	119
ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	183

НАЙУЖИВАНІШІ ХУДОЖНІ ЗАСОБИ

Алегорія – риси людини перенесено на тварин (найчастіше в байках).

Алітерація – накопичення однакових приголосних (*Рече та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива*).

Анафора – єдинопочаток: кожен рядок строфи починається з одного й того ж слова, або кожна строфа починається з одного рядка.

Антитеза – протиставлення (антонімічні пари).

Асиндетон – безсполучниковість між однорідними членами речення або ж частинами складного речення.

Асонанс – накопичення однакових голосних (*О Панно Інно, панно Інно*).

Гіпербола – перебільшення (*весь світ не знав такого Бога*).

Градація – нарощення, від меншого до більшого (*біжить, спішить, летить*).

Епітет – художнє означення (*буйний вітер, теплий погляд*).

Епіфора – єдинозакінчення.

Інвектива – різке засудження, сатиричне викриття.

Інверсія – непрямий порядок слів (означення після означуваного слова, підмет після присудка: *Захолола жахом зоря Над лісом...*).

Іронія – прихована насмішка.

Літота – применшення.

Метафора – перенесення на основі схожості (*гірський хребет*).

Метонімія – перенесення на основі суміжності (*читаю Сосюру*).

Карикатура – сатиричний або гумористичний малюнок критично-викривального характеру.

Обрамлення – на початку і в кінці щось повторюється.

Оксиморон (оксюморон) – поєднання непоміжуваного (*Крізь сльози сміються, На нашій – не своїй землі, З журбою радість обнялась*).

Панегірик – звеличення.

Паралелізм – віддзеркалення внутрішнього стану героя і стану природи (*весна – кохання*).

Персоніфікація = *уособлення* = «оживлення» – надання неживому ознак живого (*вітер вис, сонце сміється*).

Полісиндетон – багатосполучниковість.

Порівняння – зворот, приєднаний словами *як, мов, ніби, наче, неначе* тощо.

Рефрен – повтор слів, рядків.

Риторичні фігури – питання, звертання, оклики.

Сарказм – зла, уїдлива насмішка.

Сатира – гостра критика чогось із недобррозичливістю чи навіть злістю.

Символ – підтекст слова, що воно символізує (*хрест – символ страждань, спокути*).

Синекдоха – перенесення за кількісним співвідношенням (*Копійка любить лік*).

Шарж – різновид карикатури, у якому сатиричні тенденції поступають перед м'яким, доброзичливим гумором.

РОДИ ТА ЖАНРИ ЛІТЕРАТУРИ					
ЖАНРИ	епос	ліро-епос	лірика	драма	Усна народна творчість
	прислів'я приказки анекдоти загадки міфи легенди казки: – про тварин – побутові – героїко-фантастичні	балади історичні пісні думи биліни	1) календарно-обрядові: <i>зимовий цикл:</i> колядки щедрівки <i>весняний цикл:</i> веснянки, гаївки (гаїлки) великодні <i>літній цикл:</i> русальні, купальські, обжинкові, жнивварські (зажинкові, жнивні, обжинкові) 2) соціально-побутові: станові, козацькі, кріпацькі, рекрутські, бурлацькі, наймитські, стрілецькі, повстанські та ін. 3) родинно-побутові: <i>обрядові:</i> весільні, пологові, хрестинні, поховальні, плачі <i>необрядові:</i> колискові, пісні про кохання, про родинне життя, про долю матері, сироти, удови тощо.	пісні-ігри вертеп народна драма (сватання, весілля, похорон)	
	новела оповідання повість роман роман-епос	співомовка балада байка поема роман у віршах	Сонет ода гімн елегія За тематикою ліричні твори поділяють на: – інтимну лірику – пейзажну лірику – філософську лірику – громадянську лірику – патріотичну (дехто її відносить до громадянської)	драма комедія трагедія трагікомедія драма-феєрія водевіль	Художня література

УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ

<p>Історичні пісні Теорія літератури (ТЛ): Історичні пісні – це фольклорний жанр, який належить до ліро-епосу. У них розповідають про конкретні історичні події чи реальні постаті. Історичні пісні мають мелодію, у них можна визначити розмір.</p>	<p>«Ой Морозе, Морозенку» У творі оспівана загибель молодого козака Морозенка з відомого роду Морозів. Бій відбувається на Савур-могилі. Змальовано боротьбу козаків проти татар. Мати Морозиха, йдучи в місто, передчуває лихо (1): У творі використано сталі епітети (художні означення): <i>славний козаче, сивий коник, висока могила, криваві стрічки</i>. Є анафора (єдинопочаток) – (2): Строфи дворядкові.</p>	<p>1) <i>Ой щось рано-ранесенько став мак розпускаться, Мабуть, син мій Морозенко в неволю попався.</i></p> <p>2) <i>Ой Морозе-Морозенку, ти славний козаче, За тобою вся Україна тяжко-важко плаче!</i></p>
<p>«Чи не той то хміль» – пісня належить до періоду козацько-польських воєн, зокрема Хмельниччини (1648–1657).</p>	<p>«Чи не той то хміль» В основі твору – одна з найвизначніших подій війни під проводом Б. Хмельницького – перша перемога під Жовтими Водами 5 травня 1648 року. Ідея – плекання поваги до талановитого полководця – Б. Хмельницького. Образ гетьмана поетизовано й героїзовано. У пісні є елемент діалогу між народом і ватажком (натяк на близькі та довірливі стосунки між ними). Використано паралелізм (1):</p>	<p>1) <i>Чи не той то хміль, що коло тичин в'ється? Гей, той то Хмельницький, що з ляхами б'ється.</i></p>

Пісні Марусі Чурай

Маруся Чурай жила в Полтаві, мала чудовий голос, складала пісні. Сучасниця Богдана Хмельницького.

«Засвіт встали козаченьки»

Пісня побудована у формі діалогу між матір'ю й козаком, який їде захищати свій край. Він просить матір захистити свою кохану Марусю. Матір зауважує (1): У творі багато пестливих слів (2, 3): *синочку, неділеньки, матусенько, вороненький*.

Пісня має **обрамлення** (починається і закінчується тією самою строфою): *Засвіт встали козаченьки В похід з полуночі, Заплакала Марусенька Свої ясні очі*.

- 1) – *Яка ж бо то, мій синочку,
Година настала,
Щоб чужая дитиночка
За рідную стала?*
- 2) – *Прощай, милий мій синочку,
Та не забувайся,
За чотири неділеньки
Додому вертайся!*
- 3) – *Ой рад би я, матусенько,
Скоріше вернутися,
Та щось кінь мій вороненький
В воротах спіткнувся.*

I. Котляревський використав як вступну арію Наталки в п'єсі «Наталка Полтавка».

«Віють вітри, віють буйні»

Тема твору – зображення почуттів самотньої дівчини, яка порівнює себе з билиною в полі, що росте в піску на сонці.

Паралелізм: *дерева гнуться – сльози не ллються*.

Риторичне звертання: *Де ти, милий, чорнобривий? (1):*

*Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуться...
Ой як болить моє серце,
А сльози не ллються!*

*Трачу літа в лютім горі
І кінця не бачу,
Тільки тоді і полегша,
Як нишком поплачу.*

- 1) *Де ти, милий, чорнобривий?
Де ти? Озовися!
Як я, бідна, тут горюю,
прийди подивися.*

<p>Народні балади ТЛ. Балада – віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного чи героїчного змісту з трагічним завершенням.</p>	<p>Балада «Ой летіла стріла» має трагічний зміст: удовиний син гине від ворожої стріли. За ним тужать мати (<i>Де матінка плаче, Там Дунай розлився...</i>), сестра (<i>Де плаче сестриця, Там слізок криниця...</i>) та мила дівчина (<i>Де плаче миленька – Там земля сухенька</i>). Мати й сестра тужитимуть ще довго, а мила швидко забуде втрату. У творі є гіпербола (перебільшення: від сліз <i>Дунай розлився, сліз криниця</i>), метаморфози (перетворення – 1), трикратність (три зозулі).</p>	<p>1) <i>Летять три зозуленьки, І всі три рябенькі: Одна прилетіла, В головоньках сіла; Друга прилетіла, Край серденька сіла; Третя прилетіла Та в ніженьках сіла.</i></p>
<p>Думи ТЛ. Дума – жанр народного ліро-епосу. Великий твір переважно героїчного змісту, виконуваний <u>речитативом</u> у супроводі бандури або кобзи. Дума відрізняється від історичної пісні тим, що в пісень є стала мелодія (можна визначити розмір, кількість складів у рядках однакова), а в думі кількість складів у рядках різна й розмір визначити неможливо.</p>	<p>«Дума про Марусю Богуславку» Одна з найвідоміших козацьких дум. Це історія про дівчину з містечка Богуслава, яка потрапляє в турецьку неволю. Вона звільняє козаків, що сидять 30 років у темниці. Маруся привітала їх з Великоднем, за що козаки почали її проклинати. Хоча жінка вольє бранців, але не тікає з ними, бо вже має дітей від турка та «потурчилася, побусурменилася».</p> 	<p><i>Що на Чорному морі, На камені біленькому, Там стояла темниця кам'яная. Що у тій-то темниці пробувало сімсот козаків, Бідних невольників...</i></p> <p><i>То до їх дівка-бранка, Маруся, попівна Богуславка, Приходжає, Словами промовляє: «Гей, козаки, Ви, біднії невольники! Угадайте, що в нашій землі християнській за день тепера?»</i></p> <p><i>...Ой визволи, Боже, нас всіх, бідних невольників, З тяжкої неволі, З віри бусурменської, На ясні зорі, На тихі води, У край веселий, У мир хрещений!</i></p>

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Монументалізм

ТЛ.

Ознаки монументалізму:

- короткі афористичні речення (*Будемо живі або мертві*);
- використання сталих зворотів: *зломити спис, поставити стяг, напиться шоломом води*;
- засудження міжособних чвар;
- осуд язичництва.

«Повість минулих літ»

Найперший літопис, укладений у Києві на початку XII ст. Було три редакції: 1) Нестора Літописця; 2) ігумена Сильвестра; 3) невідомого автора.

Оригінали втрачено, дійшли списки – Іпатіївський та Лаврентіївський (XIV–XV ст.).

Легенди:

Про заснування Києва. Апостол Андрій Первозваний під час подорожі по Дніпру напроорокував, що на пагорбах постане «город великий і церков багато воздвигне Бог». Згадано давню легенду про Кия, Щека, Хорива та їхню сестру Либідь, які заснували нове місто, згодом назване на честь Кия (1).

Про помсту княгині Ольги. Княгиня Ольга жорстоко помстилася древлянам за вбивство її чоловіка Ігоря: узяла в облогу місто й зажадала данину у вигляді голуба й горобця від кожного двору. Уночі птахів відпустили, прив'язавши їм до ніг клоччя з сіркою, яке підпалили. Місто згоріло, а жителів, які врятувалися від пожежі, узяли в полон (2).

1) *«І були три брати: один на ймення Кий, а другий – Щека, а третій – Хорив, і сестра їхня – Либідь. Кий сидів на горі, де нині узвіз Боричів, а Щека сидів на горі, яка нині зветься Щекавицею, а Хорив – на третій горі, через що і прозвана вона Хоривицею. І збудували вони городок в честь свого старшого брата й нарекли його Києвом».*

2) *«І коли зійшлись обидва війська, кинув спис Святослав на древлян. Спис пролетів між вухами коня і впав коневі у ноги, бо Святослав був ще дитиною. І сказав Свенельд, воєвода батька його: «Князь уже почав. Удармо ж, дружино, за князем!» І перемогли древлян».*

Орнаменталізм (готика)

ТЛ.

Ознаки:

- 1) Мозаїчність композиції: екскурси в минуле, відступи.
- 2) Світ – це система символів.
- 3) Багата тропіка.
- 4) Складна синтаксична будова тексту.
- 5) Оспівування аскетизму.

В основі твору – реальні історичні події 1185 року про похід новгород-сіверського князя Ігоря на половців – кочовиків, які постійно нападали на Київську Русь.
Автор – анонім.

«Слово про похід Ігорів»

Тема твору – невдалий похід князя Ігоря (у живих залишилося лише 15 воїнів).

Твір належить до ліро-епосу, нагадує за формою українські думи. Жанр – героїчна поема / повість.

Композиція твору:

1. Заспів (1) – звернення до давніх часів (вимисла Бояна) і до подій сучасних.
2. Збір Ігорєвого війська. Знаки-попередження (затемнення сонця).
3. Перша битва – перемога над половцями.
4. Друга битва – «кривавий пир», тривала півтори доби на річці Каялі, змальовано за зразком народних дум: «*Бились день, другий, на третій упали стяги Ігорєві...*»
5. Пророчий сон Святослава й Золоте слово, у якому – ідея твору: єднатися треба, захищаючи землю Руську.
6. Плач Ярославни, яка звертається до сил природи, щоб вони захистили її чоловіка.
7. Утеча Ігоря з полону й повернення в Київ, де його радісно вітають міщани.

Сюжет: події у творі подано непослідовно: вступ про співця Бояна, сон князя Святослава (київського), плач княгині Ярославни в Путивлі – ці сцени вплетені в загальну канву «Слова...».

Місце дії:

Путивль, річка Каяла, Київ, річка Дон.

1) *Чи не гоже було б нам, браття,
Розпочати давніми словами
Скорбну повість про Ігорів похід,
Ігоря Святославовича? –
А зачати нам отую пісню
По сьогоденних бувальщинах,
Не по намислу Бояновім.*

Головний образ – земля Руська.

Головний персонаж – Ігор.

Персонажі:

Ігор Святославович – князь новгород-сіверський.

Ігор: «*Або голову зложити,
або напитися шоломом з Дону,*
«*Лучче потятими бути,
ніж полоненими...*»

Брат Всеволод – князь Трубчевський (Буй-Тур Всеволод) – загинув у бою.

Син Володимир – князь путивльський.

Племінник Святослав – князь рильський – загинув у бою.

Ярославна – дружина Ігоря.

Князь Святослав київський.

Овлур – тлумач у половців, русич, який допомагає втекти Ігорю.

Половецькі хани Гзак і Кончак.